

uit de literatuur

COMMUNICATIE

Denis McQUAIL,
Communication,
Longman, London, 1978, 229 blz.

De communicatie is binnen de sociologie lange tijd stiefmoederlijk behandeld geworden, beweert McQuail; zelf van opleiding een socioloog die reeds verschillende communicatiewerken op zijn actief heeft. Dat is spijtig, want een sociologisch perspectief, m.a.w. communicatie opgevat als een sociaal proces, kan beide - communicatie én sociologie - in belangrijke mate verrijken.

Deze stelling heeft hij reeds uitvoerig verantwoord in zijn in 1969 gepubliceerd **Toward a sociology of mass communications**.

Voorliggend boek kan als een aanvulling op of uitbreiding van laatstgenoemd werk beschouwd worden. In een zevental hoofdstukken geeft McQuail een in zijn beknoptheid welhaast volledig overzicht van de verschillende communicatietheorieën en -modellen, verbale en non-verbale communicatiemiddelen, de structuur van het communicatieproces (de intra- en interpersonele communicatie, groeps- en massacommunicatie), het effectenonderzoek, enz. Warm aanbevelen.

J.S.

TELEVISIE

Peter VON RÜDEN (Hrsg.),
Unterhaltungsmedium Fernsehen,
Wilhelm Fink Verlag, München, 1979, 300 blz.

Van geen ander medium wordt meer ontspanning en verstrooiing verwacht dan van de televisie. Waarom dat zo is, en hoe dit in zijn werk gaat, is het onderwerp van dit boek dat een selectie biedt uit de op het in maart 1977 te Marl op het symposium 'Unterhaltung im Fernsehen - Klimbim am laufenden Band?' voorgebrachte papers. De problematiek wordt vanuit de zenders- en de ontvangerszijde bekeken, en dit zowel op cultuurfilosofisch, sociaal-psychologisch als technisch en economisch vlak. Verder bevat het boek enige interessante produktanalyses van (Duitse) TV-programma's, evenals een uitgebreide, evenwichtig samengestelde (voornamelijk Duitstalige) bibliografie.

J.S.

John FISKE and John HARTLEY,
Reading television,
Methuen, London, 1978, 223 blz.

De auteurs pogen, zich baserend op een aan de semiologie ontleende methode, rol en

plaats, effect en invloed van de televisie in het huidige westerse cultuurpatroon bloot te leggen. Hierbij maken ze gebruik van de theorieën van o.a. Barthes, Gerbner, Hall, McQuail en Smythe. Na een (produkt)analyse van een aantal TV-programma's, waarbij zowel de woord- als beeldtaal onderzocht wordt, komen ze tot de conclusie dat er praktisch geen verschil bestaat tussen de 'werkelijkheid' in bvb. het nieuws (non-fictie) en een TV-feuilleton (fictie).

Arthur Asa BERGER,
Television as an instrument of terror,
Transaction Books, New Brunswick, 1980,
214 blz., geïll.

Arthur Asa Berger staat in de Verenigde Staten bekend als de enigszins excentrieke maar toonaangevende figuur op het vlak van de 'popular culture'. In zijn visie op populaire cultuur, die hij omschrijft als 'the culture of complex societies', zitten elementen uit de culturele antropologie, sociale psychologie, sociologie, literaire kritiek en geschiedenis verweven. Dit boek bevat een collectie vlotgeschreven essays waarvan het merendeel reeds eerder in **Society**, **Rolling Stone**, **The Journal of Communication**, of **The Journal of Popular Culture** verscheen. Berger heeft het over alles en nog wat, over strips, reclame, sex, hamburgers, humor, theater, dé wetenschap, eten, cafépraat, de metro ... m.a.w. over de Cola- en McDonaldscultuur van de gemiddelde Amerikaan. Belangwekkend is zijn vernietigende kritiek op het medium televisie, waarvoor hij de meeste plaats inruimt - vandaar ook de titel.

J.S.

Armand MATTELART en Jean-Marie PIEMME,
Télévision: enjeux sans frontières,
Presses Universitaires de Grenoble, Grenoble, 1980, 231 blz.

De titel dekt de lading niet, en dat is maar goed ook, want het boek biedt meer. Via een kritiek op de cultuurvisie van de Frankfurter Schule geven de auteurs aanzetten voor een voornamelijk theoretische analyse van de transnationalisatie en oligopolisering van de communicatie-industrie, en haar weerslag op de internationale arbeidsverdeling en technologische (r)evolutie. Dit model wordt terzelfdertijd toegepast op een aantal aspecten van de Belgische mediemarkt (bvb. de impact van RTL op de omroep, kabeldistributie, reclame-agenschappen, platen- en boekenindustrie, nieuwe technologieën). Tot slot worden de mogelijkheden van een emanciperende mediapraxis (o.a. video en vrije radio) onderzocht. Opvallend is dat, alhoewel de auteurs ook handelen over de Vlaamse mediasector (bvb. Roelarta en VUM), geen enkele nederlandstalige referentie geciteerd wordt.

J.S.

Ad KOOYMAN en Susanne PIET (red.),
Ze kunnen met niet horen, want er zit glas tussen. Kind en televisie,
Ambo, Baarn, 1979, 117 blz., geïll.

Kinderen brengen haast de helft van hun vrije tijd voor het TV-scherm door. Toch is nog maar weinig geweten over de invloed die de televisie op het kind uitoefent. Deze bundel poogt voor ons taalgebied een inventaris op te maken van de stand van het onderzoek terzake. In enkele meer theoretische bijdragen handelt men over de beleevingswereld van het kind en de rol die de televisie daarbij speelt, peilt men naar de wijze waarop het kind in zijn socialisatieproces van de TV gebruikmaakt, en geeft men een (genuanceerd) antwoord op de vraag of televisiegeweld voor het kind al dan niet schadelijk is. Vervolgens gaat men, aan de hand van enkele interviews met kindertelevisiemakers, dieper in op de ontwikkeling van de Nederlandse kindertelevisie. Tot slot worden enige vereisten voor een 'volwassen' kindertelevisiebeleid geformuleerd. Een verdienstelijk en vooral voor ouders met kinderen aanbevolen boek.

J.S.

A. FRANK REEL,
The Networks, How They Stole the Show,
Charles Scribner's Sons, New York, 1979, 208 blz.

Dat de drie nationale netwerken ABC, CBS en NBC de plak zwaaien op de Amerikaanse commerciële, «vrije» televisiemarkt is langzamerhand wel voor iedereen duidelijk geworden. A. Frank Reel, een New-Yorker jurist (vroeger president van Metromedia Producers Corporation), analyseert in dit werk de groei van deze strakke monopoliesituatie. Hij gaat terug tot het ontstaan van de Amerikaanse televisie om uit te leggen hoe de FCC de technische voorwaarden had geschapen voor een ether-monopolie, hoe de netwerken TV-stations vergaarden, hoe zij geleidelijk hun programma's aan lokale stations opdrongen, hoe ze een alles omvattende greep kregen op «onafhankelijke» producers en hoe ze als machtige reuzebedrijven zelfs politieke en rechtelijke overheden naar hun hand konden zetten. In een tweede deel presenteert Frank Reel enkele voorstellen om de bestaande monopolistische hegemonie af te bouwen ten voordele van een werkelijk vrije concurrentie in de televisie-business. Volgens de auteur een hachelijke onderneming, wat ook blijkt uit de serie weinig succesvolle gevallen die hij citeert. Een boeiende en op de praktijk geënte studie.

L.C.

VOORLICHTING

B. VAN GENT en J. KATUS (red.),

Voorlichting. Theorieën, werkwijzen en terreinen, Samson, Alphen aan den Rijn, 1980, 254 blz.

Voorlichting is in Nederland stilaan aan het uitgroeien tot een druk bestudeerde communicatievorm. Reeds in de vijftiger jaren verscheen de indrukwekkende studie welke G.A.M. Vogelaar wijdde aan de overheidsvoorlichting (1955). Ditzelfde thema zou later hernomen worden in tal van interessante overheidsrapporten (o.m. het bekende rapport Biesheuvel), boeken (Dekker, Achelhaas, Denig e.a.) en artikelen.

Voor enkele jaren schreef Prof. Van den Ban nog een standaardwerk over voorlichtingskunde, gedeeltelijk gericht op landbouwvoorlichting en sindsdien verschenen er nog interessante teksten over gespecialiseerde terreinen als wetenschapsvoorlichting, gezondheidsvoorlichting e.a.

In ons eigen land bleef de literatuur beperkt tot enkele artikelen en congresverslagen over overheidsvoorlichting en wetenschapsvoorlichting.

In onderhavig werk werden heel wat inzichten, theorieën en ervaringen gebundeld met de bedoeling een brug te slaan tussen theorie en praktijk.

Het eerste deel is eerder theoretisch gekleurd (definities, fasen, onderzoek, ethiek) terwijl het tweede ingaat op de gevolgde werkmethode (persoonlijk gesprek, groepswerk, audio-visuele media, schriftelijke methoden, massamedia). In een derde en laatste deel tenslotte wordt de voorlichting bestudeerd in terreinen als de overheid, het buurtwerk, de wetenschap en de gezondheidszorg.

Een bijzonder interessant geheel dat echter naar onze smaak iets te sterk op de agologie is betrokken en te weinig op de communicatiewetenschap.

Wij willen het echter wel graag aanbevelen.
G.F.

A. VAN DER MEIDEN et al.

Consument hoort u mij? Vormen en oorzaken van miscommunicatie.

Spruyt, Van Mantgem & De Does, Leiden, 1980, 176 blz.

Deze reader zal de eerste nederlandse zijn op het gebied van miscommunicatie. Het is een verzameling van lezingen gehouden tijdens het congres met de gelijke naam van de SRM in september 1980.

Het koppelt vier terreinen aan elkaar; theorie, praktijk, vakuitoefening en aanbeveling.

In het eerste luik over theorievorming geeft eerst van der Meiden een beeld van wat miscommunicatie is. Daarna volgt een overzicht van de verschillende denkschema's en theorieën over effecten van massacommunicatie. Van Riel voegt daar een checklist aan toe die te gebruiken is bij het voorbereiden, uitvoeren en evalueren van reclame en voorlichtingswerk. Nauw daarbij aansluitend is het artikel van Fauconnier dat de effecten van massacommunicatie bekijkt vanuit het perspectief van de interpersonele communicatie en omgekeerd.

Het tweede luik bestaat uit een artikel van Knecht dat voor de reclamewereld een bruikbaar overzicht geeft van de oorzaken en vormen van miscommunicatie.

Wie en wat de beroepscommunicatoren zijn en hoe ze hun werk uitvoeren wordt in het derde luik uiteengezet. Dit hoofdstuk is gebaseerd op een enquête uitgevoerd onder beroepscommunicatoren.

Het laatste deel, de aanbevelingen, bevat acht hoofdstukken geschreven door professionele communicatoren of mensen die zich beroepshalve bezighouden met communicatie. Het artikel van Franzen is een pleidooi voor een grotere participatie van de consument in de conceptualisatie van de reclamecampagne. Op deze wijze is het mogelijk miscommunicatie te vermijden. De kennis van de consument is in vele gevallen niet voldoende om tot goede, effectieve communicatie te kunnen leiden. Daarom het advies om de consument nader te betrekken bij het reclame-onderzoek.

Over de problemen en de daaruit voortvloeiende vormen van miscommunicatie bij overheidsvoorlichting schrijft Schoenmakers een overzicht.

Versteeg wijst erop dat marketeers niet gezien moeten worden als beroepscommunicatoren. Ze zijn meer de strategen waarmee de beroepscommunicatoren werken.

Een praktijkvoorbeeld van vormen en oplossingen van miscommunicatie bij Philips wordt gegeven door Bruinenberg. Hans Ferrée benadert tenslotte miscommunicatie vanuit het oogpunt van de creatieve aanpak. Creatieve advertenties communiceren niet effectief omdat ze alleen maar aandacht trekken, en meestal niets meer. Het gevaar om hier doel en middel van communicatie met elkaar te verwarren is vrij groot.

Het is een zeer interessant, goed leesbaar boek dat vooral belangstelling zal krijgen in de reclamewereld. Het geeft veel aanzetten tot verder onderzoek, maar ook praktische aanbevelingen. Een aspect dat niet erg uitgebreid is behandeld is de psychologie in de communicatie, en als mogelijke bron van miscommunicatie.

U.J.

LITERATUUR

Nicolas BORN und HEINZ SCHLAFFER (Hrsg.),

Die Literatur und die Wissenschaften, Rowohlt, Reinbek bei Hamburg, 1976, 254 blz.

De verhouding tussen literatuur en wetenschap, tussen fictie en non-fictie, is steeds aan een proza en poëzie inherente problematische relatie geweest. In de, in een eerste deel van dit in boekvorm uitgegeven **Literaturmagasin** gebundelde, essays wordt deze problematiek bestudeerd bij o.a. Jules Verne, Brecht, Ranke en Freud. Verder worden ook enkele meer beschouwende sociaalwetenschappelijke en historische vragen gesteld over het objectiviteits-subjectiviteitsgehalte van de literatuur. Een tweede deel brengt 'illustraties' aan de hand van poëzie- en prozafragmenten.

J.S.

John FUEGI, Reinhold GRIMM und Jost HERMAND (Hrsg.),

Brecht-Jahrbuch 1976, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1976, 226 blz.

Hildegard BRENNER und HERMANN HAARMANN (Hrsg.)

Brecht/Korsch Diskussion. Aus dem unveröffentlichten Briefwechsel im Exil, Alternative 105, Berlin, 1975, 50 blz.

Bertolt BRECHT,

Leesboek

Meulenhoff, Amsterdam, 1977, 160 blz.

Karl-Heinz LUDWIG,

Bertolt Brecht: Tätigkeit und Rezeption. Von der Rückkehr aus dem Exil bis zur Gründung der DDR,

Scriptor, Kronberg, 1976, 114 blz.

Het Brecht-Jahrbuch 1976, uitgegeven ter herdenking van Brechts overlijden in 1956, is een rommelige, waarschijnlijk enkel door commerciële overwegingen ingegeven, en daarom het gerenommeerde Suhrkamp Verlag onwaardige publikatie geworden. Het bundelt (qua niveau en omvang erg verscheiden) bijdragen over uiteenlopende onderwerpen als Brechts Dreigroschenfilm en -opera, zijn montagetechniek en literatuurtheorie, recensies van toneelopvoeringen en studies over Brecht. Wel boeiend is het openingsartikel van Peter Groth en Manfred Voigts, waarin Brechts radiotheorie behandeld wordt.

De Alternative-brochure bevat enkele brieven die Karl Korsch en Brecht in de periode 1934-1947 met elkaar gewisseld hebben. Korsch, die net als Lukács een eerder 'filosofische' interpretatie van het marxisme voorstond, heeft een belangrijke invloed uitgeoefend op Brechts marxisme-opvatting. Hier wordt dieper ingegaan op de literatuurwetenschappelijke problematiek.

Het derde boek brengt een vertaalde bloemlezing van een twintigtal kortverhalen, geschreven tussen 1913 en 1942. Ook hieruit kan de ontwikkeling van zijn, vooral in Brechts theorie van het episch theater centraal staande, vervreemdingsbegrip gededuceerd worden: niet illusie en emotie, maar zakelijke informatie en cognitieve opvattingen moeten de toeschouwer of lezer tot objectief, kritisch oordelen brengen.

Ludwig analyseert tenslotte een kort maar belangrijk hoofdstuk uit Brechts bewegten leven: zijn liefde-haatverhouding t.a.v. de DDR, of de wisselwerking tussen politiek en kunst.

Naast een verslag van zijn toneelopvoeringen en zijn aandeel in de oprichting van het beroemde Berliner Ensemble, overloopt Ludwig Brechts 'realisme'-kritiek op de cultuurpolitieke ontwikkeling van de DDR, die hij vooral in zijn discussies met Becker en Harich uitwerkte. In essentie komt Brechts visie er op neer dat hij de moeilijkheden die zich in de culturele ontwikkeling kunnen voordoen in concrete samenhang met de stand van de klassenstrijd ziet: "De strijd tegen het formalisme moet niet als politiek doel gesteld, maar moet ook met politiek-inhoudelijke elementen benaderd worden. Het is een onderdeel van de proletarische strijd voor echte sociale oplossingen, en daarom moeten schijnoplossingen in de kunst als sociale schijnoplossingen bestreden worden - niet als artistieke dwalingen". In tegenstelling tot

Harich zag Brecht de realiteit van de DDR niet als een abstract richtsnoer van de marxistische theorie, maar dringt hij er op aan de concrete fasen in de ontwikkeling, de noodzakelijke uitingsvormen van de politieke macht en de bewustzijnsontwikkeling op het vlak van de cultuurpolitiek te onderzoeken. Het wederzijds op elkaar inspelen van theorie en praktijk zijn immers noodzakelijk om deze historische moeilijkheden te overwinnen. Harich daarentegen toont, volgens Brecht, een aantal principieel-theoretische tegenstellingen in het ideaaltypisch karakter van de socialistische opbouw aan zonder de socio-economische basis voldoende in ogenschouw te nemen. Naar aanleiding van deze discussies richtte men in januari 1954 een Ministerie van Cultuur op. De eerste minister werd Johannes Becker.

J.S.

Scientifique (CNRS) gedane onderzoek dat de titel "La marchandise culturelle" meekreeg. Het biedt een andere benadering dan de klassieke, meer sociaal-cultureel geïnspireerde werken op het vlak van de bewustzijns- of cultuurindustrie. De auteurs analyseren de media namelijk op economische wijze, en dit vanuit twee invalshoeken: enerzijds bestuderen ze de produktstructuren en -strategieën in relatie tot de specifieke natuur van het cultureel produkt, anderzijds gaan ze de invloed ervan na op de inhoud en vorm van het warenprodukt. Vooreerst wordt een theoretisch kader geboden, dat vervolgens op een aantal media (film, foto, plaats, drukwerk) wordt toegepast. Daarna gaat men dieper in op de kapitalisering van de culturele produktie.

J.S.

KAPITALISME EN CULTUUR

Dieter und Karin CLAESSENS

Kapitalismus als Kultur,

Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1979, 220 blz.

Dit werk biedt aanzetten tot een cultuurideologische analyse van ontstaan en ontwikkeling van de burgerlijke maatschappij. De auteurs willen opnieuw aanknopen bij een naar hun mening ondergewaardeerd aspect van Marx' visie op de produktie: "Die Produktion produziert daher nicht nur einen Gegenstand für das Subjekt, sondern auch ein Subjekt für den Gegenstand". Vanuit dit perspectief wordt de rol en functie van het militair apparaat, de staat, de familie en de Kerk onderzocht: "Neue Organisationsprinzipien wurden notwendig. Solche neuen Organisationsprinzipien wurden verständlicher Weise zuerst nicht **bewusst** geschaffen oder erfunden, sie 'entstanden' und mischten sich mit den alten Verhaltensvorstellungen und Verhaltensweisen".

De auteurs stellen in het voorwoord vast dat "Deutsche akademische Bücher meist unverständlich sind". Alhoewel zij zich voorstellen om een "verständliches" wetenschappelijk werk te schrijven, valt daarvan in de rest van de tekst weinig te merken. Toch zou dit voorbehoud de lezer niet mogen afschrikken, want "diese Arbeit ist keine vollständige Analyse des Kapitalismus. Sie soll vielmehr für den Leser ein Anreiz sein, seine Position heute zu überdenken". En daar is het boek m.i. zeker in geslaagd.

J.S.

Armel HUET, Jacques ION, Alain LEFEBVRE, e.a.

Capitalisme et industries culturelles, Presses Universitaires de Grenoble, Grenoble, 1978, 199 blz.

Dit werk is de in boekvorm uitgegeven herwerkte versie van een in opdracht van het Franse **Centre National de la Recherche**

COMMUNICATIE EN DERDE WERELD

Cees HAMELINK (ed.),

Communications research in Third World realities, Institute of Social Studies, The Hague, 1980, 42 blz.

Verslag van een in februari 1980 aan het **Institute of Social Studies** te Den Haag gehouden werkvergadering van een aantal internationale communicatiespecialisten, bedoeld als follow-up van een gelijkaardig initiatief in Hong Kong in 1976, en ter voorbereiding van tweejaarlijkse conferentie van de **International Association for Mass Communication Research** en zelfs hetiaamcr, die in augustus 1980 te Caracas plaatsvond met als thema "New structures for international communication? The role of research". Na een status-questionis van het voornamelijk in Derde Wereldlanden gedane of aan de gang zijnde communicatie-onderzoek, en de hiermee gepaard gaande moeilijkheden en beperkingen, wordt een inventaris opgemaakt van de 'hete hangijzers' die in de nabije toekomst voor verder onderzoek in aanmerking (zouden) moeten komen.

J.S.

Wilbur SCHRAMM and Daniel LERNER (eds.),

Communication and change. The last ten years - and the next, East-West Center Book, Honolulu, 1978, 372 blz.

In 1967 publiceerden Schramm en Lerner **Communication and change in the Developing Countries** (East-West Center Press, Honolulu), een evaluatie van de internationale communicatieproblematiek in de periode 1948-1964. Dit boek, de neerslag van een in 1975 te Honolulu gehouden meeting, wil hier een vervolg op zijn en de stand van discussie en onderzoek tussen 1964 en 1974 verslaan. Zo wordt het failliet van de kapitaalsintensieve, technologische en grootschalige

communicatiestrategie vastgesteld en gepleit voor een meer arbeidsintensieve, intermediaire en kleinschalige aanpak. Vooral de Aziatische culturele en politiek-economische context (met case-studies uit Bangladesh, Korea, India en China), getoetst aan de plattelandsontwikkeling, staat centraal. In een laatste deel poogt men de impact van de nieuwe technologie op communicatiepolitiek, sociale verandering en dus ontwikkeling van Derde Wereld-landen voor het volgende decennium te schatten. Een basiswerk.

J.S.

COMMUNICATIE FUTUROLOGIE

D. OVERKLEEF,

Informatie-industrie in de jaren tachtig, Kluwer, Deventer, 1980, 85 blz.

In de inleiding schrijft de auteur dat hij als wetenschapsjournalist op het vlak van computers en automatisering en verbonden aan de P.R.-dienst van Philips-Eindhoven eigenmachtig de grenzen verlegd heeft naar micro-elektronica, telecommunicatie en reprografie enerzijds, en de organisatorische, sociaal-economische en gedragswetenschappelijke aspecten van het een en ander anderzijds. Met deze verantwoording, eventueel ook als excuus te interpreteren, heeft de auteur zijn mogelijkheden en beperkingen duidelijk afgeleid.

Hij wijdt m.a.w. op bondige en boeiende wijze uit over de ontstaansgeschiedenis van computersoftware en -hardware, over de ontwikkeling van transistor tot microprocessor of chips e.d., maar waar hij over economische en maatschappelijke implicaties handelt, komt zijn analyse nauwelijks uit de verf.

J.S.

James MARTIN,

Future developments in telecommunications,

Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1977, 668 blz., geïll.

De auteur, werkzaam aan het IBM Systems Research Institute, heeft reeds verschillende werken over computersystemen en telecommunicatie op zijn naam staan. Het voorliggende wordt algemeen als zijn beste beschouwd. Met een haast McLuhaniaans enthousiasme beschrijft hij uitvoerig en met kennis van zaken de ontwikkelingen en toepassingsmogelijkheden van telecommunicatiemiddelen als videofoon, kabeltelevisie, datasystemen, C.B., communicatiesatellieten, elektronische post- en geldbedeling, enz. Wat dadelijk opvalt is de eenvoudige en begrijpelijke wijze waarop de ingewikkeldste technologische hoogstandjes uit de doeken worden gedaan. De eerste twee delen van het boek kunnen moeiteloos door elke geïnteresseerde leek gelezen worden. Een niet geringe verdienste! Het derde deel, waarin dieper op meer technische aspecten wordt ingegaan, zorgt ervoor dat ook specialisten aan hun trekken komen.

De auteur blijkt best op dreef in zijn technische analyses; wanneer hij, vooral in het tweede deel, uitweidt over maatschappelijke en sociale gevolgen van de nieuwe technologie voelt hij zich duidelijk minder beslagen en houdt zich daarom opvallend op de vlakke. Wat niet belet dat hij oog heeft voor de mogelijke gevaren en politieke e.a. implicaties van de toekomstige telecommunicatie-ontwikkeling, zoals uit volgend citaat moge blijken: "The condition of man, living in a maze of electronic signals, will become profoundly changed. There is a danger that politics, lobbying, monopolistic sloth, regulatory ignorance, or destructive competition will rob us of part of the riches that technology could bring. It behooves our politicians and regulators to understand fully the many facets of possible future developments in telecommunications. However, it seems sadly possible (as with some other public uses of technology) that through lack of such understanding, we shall fail to make full use of the new opportunities for enriching man's world". Vermeldenswaard zijn verder nog het hoofdstuk waarin een realistische telecommunicatie-(r)evolutie tot het jaar 2000 wordt uitgestippeld, en de verklarende woordenlijst en index die de bruikbaarheid van dit werk zo mogelijk nog verhogen. Niemand die zich wil verdiepen in de toekomst van de telecommunicatie kan om dit werk heen.

J.S.

LOKALE KRANT

Josef-Paul BENZINGER,
Lokalpresse und Macht in der Gemeinde,
Nürnbergischer Forschungsberichte Band 15,
Nürnberg, 1980, 689 + 50 bladz.

Regionale en lokale berichtgeving in dagbladen krijgt de laatste jaren, zeker in de Bondsrepubliek, heel wat aandacht in de wetenschappelijke literatuur. Het aantal studies dat hierover verschijnt aan de verschillende instituten is haast niet meer bij te houden. Vooral de Nürnbergischer Forschungsberichte hebben op dit terrein al wel enige ervaring. Het eerste deel van deze reeks was immers ook al gewijd aan lokale berichtgeving in kranten. Het was het onderwerpen zeer bekende werk van Heinz-Werner Stüber, die voor het eerst voor West-Duitsland een zeer systematische analyse doorvoerde van de verschillende types van regionale berichtgeving.

In het werk van Benzinger wordt een poging ondernomen om de regionale berichtgeving in een krant te onderzoeken in relatie met de omgeving, met de politieke en sociologische constellatie waarin deze berichtgeving aan bod komt. Via interviews met de redacteuren van een regionaal blad, met politici en met plaatselijke prominenten wordt gepeild naar de macht, de invloed en de onmacht van regionale berichtgeving in een regio. Het nadeel van een dergelijk werk is steeds dat de bekomen resultaten niet kunnen veralgemeend worden. Dit betekent evenwel niet dat de opgenomen gegevens niet interessant zijn en deels ook niet opgaan voor andere regio's.

Een spijtige zaak voor deze studie is echter dat al te weinig aandacht werd geschonken aan de Angelsaksische literatuur over lokale en regionale berichtgeving. Wanneer de

auteur even had gegrastuind in de - overwegend - Amerikaanse werken hierover had hij zijn gegevens zeker in een bredere context kunnen plaatsen.

J.H.

TAALTHEORIE

William G. HARDY,
Language, Thought, and Experience. A Tapestry of the Dimensions of Meaning,
University Park Press, Baltimore, 1977, 318 blz.

Robert SOKOLOWSKI
Presence and Absence. A Philosophical Investigation of Language and Being,
Indiana University Press, Bloomington & London, 1978, 188 blz.

Met als leidraad de relatie tussen het denken en de taal, bespreekt W.G. Hardy in *Language, Thought, and Experience* de theorieën van een aantal taaltheoretici die, niet als linguïsten maar veeleer vanuit een pragmatische invalshoek, het talige verbinden met het communicatieve. Zo passeren onder meer de betekenistheorie van Ogden en Richards, de "general Semantics" van Korzybski, de semiotiek van Peirce en Morris, de kennissociologie van Mannheim de revue. In een inleidend hoofdstuk wordt - in vogelvlucht - een historische schets gegeven van de verschillende betekenistheorieën vanaf de presocratici tot Locke.

Opvallend is dat alle door Hardy besproken auteurs werkzaam waren in de eerste helft van deze eeuw en tot de Angelsaksische denkwereld behoren. Wie daarentegen een meer continentale taal - en communicatietheorie verkiest, kan terecht bij Sokolowski's *Presence and Absence*. Zonder dat de notie van het teken ook maar enigszins gethematiseerd wordt, produceert de auteur in dit boek een perfecte Husserliaanse semiologie. Wie er nog zou aan twijfelen dat het teken een object representeert voor een subject, wordt in deze taalfenomenologie vlug van zijn twijfels verlost. De vraag is alleen of de taal wel vanuit het teken kan geanalyseerd worden, m.a.w. of het teken wel die plaats dient te krijgen die de fenomenologie het graag zou toebeden.

L.V.P.

NASLAGWERKEN

X,
The media book 1979,
The media book Inc., New York, 1979, 576 blz.

Een jaarlijks verschijnend, handig en nageenough onmisbaar naslagwerk over de Amerikaanse mediamarkt. Per medium (krant, magazine, radio, televisie), boodschap (nieuws, sport ...), en sociologische doelgroep (managers, vrouwen, jeugd ...) worden een groot aantal kwalitatieve, maar toch voornamelijk statistische gegevens verzameld, die zowel voor commerciële als wetenschappelijke doeleinden bruikbaar zijn.

J.S.

Michael TÖTEBERG,
JOHN Heartfield. In Selbstzeugnissen und Bilddokumenten,
Rowohlt, Reinbek bei Hamburg, 1978, 157 blz., geïll.

Eén van de zovele monografieën die aan het bewegen leven en werk van fotomonteur John Heartfield gewijd zijn. M.i. bevat het weinig nieuws, herhaalt het slechts wat reeds eerder beter en uitvoeriger door Heartfields broer, Wieland Herzfelde, en door Eckhard Siepmann (beide werken zijn hier vroeger besproken) behandeld werd. Positief is wel dat het hier een goedkope pocketeditie betreft, zodat (hopelijk) ook het minder koopkrachtige publiek met deze belangrijke twintigste-eeuwse politieke kunstenaar kan kennismaken.

J.S.

MEDIA EN POLITIEK

Michael J. CLARK (ed.),
Politics and the media,
British Universities Film Council & Pergamon Press, Oxford, 1979, 173 blz.

Dit is het eerste deel in de reeks "Audio-Visual Media for Education and Research", die de bedoeling heeft een of ander aspect van de productie en consumptie van de audiovisuele media voor een ruim publiek toegankelijk te maken.

In een eerste deel worden invloed en achtergronden van film- en TV-productie onderzocht. Men analyseert aan de hand van BBC- en ITN-nieuwsprogramma's de institutionele, sociale, professionele en commerciële voorwaarden en omstandigheden die de productiecontext bepalen.

Vervolgens gaat men de relatie tussen academicus en producer na, m.a.w. het verband tussen theorie en praktijk. De technische mogelijkheden en beschikbare (voorbereidings)tijd worden essentieel bevonden voor de graad van 'geslaagdheid' van een programma.

Na een overzicht van een aantal recente effectenstudies over de invloed van televisie op het politieke stemgedrag, en de effectiviteit van film in het (politieke) onderricht, wordt het werk met een becommentarieerde inventaris van Britse en Europese film- en TV-archieven en -bibliotheken afgerond.

J.S.

Heinz NIGG and Graham WADE,
Community media,
Regenbogen Verlag, Zürich, 1980, 269 blz., geïll.

Een poging tot operationalisering van Enzensbergers 'Bouwstenen voor een mediatheorie'. In zes casestudies van Britse mediacollectieven (twee foto-, één lokale kabeltelevisie-, en drie film- en videogroepen) wordt het alternatief mediagebruik vooral t.a.v. hun toegankelijkheid, emanciperend en participerend vermogen getoetst.

J.S.